

ОЦІНЮВАННЯ ЗНАЧУЩОСТІ ОСНОВНИХ КОМПОНЕНТІВ ТА ПСИХОЛОГІЧНИХ ЯКОСТЕЙ СТРУКТУРИ ОСОБИСТОСТІ СПОРТСМЕНА В ЛИЖНОМУ ДВОБОРСТВІ

Андрій КАЗМІРУК

Львівський державний університет фізичної культури

Анотація. У статті розглядаються психологічні особливості спортивної діяльності в лижному двоборстві та характеризується комплекс особистісних якостей, які можна віднести до професійно-важливих. Під час дослідження були визначені та оцінені за значущістю модельні характеристики (компоненти) з конкретними психологічними якостями, а саме мотиваційний та емоційно-вольовий компонент структури особистості спортсмена. На основі якісного та кількісного аналізу результатів дослідження виділяються пріоритетні компоненти та професійно важливі якості спортсмена лижника-двоборця.

Ключові слова: психологічні властивості, якості, компоненти структури особистості спортсмена, лижне двоборство.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження багатьох вітчизняних свідчать про важливість вивчення прояву властивостей особистості спортсмена [7, 8, 9, 10]. Лижне двоборство – складний вид спортивної діяльності. Воно складається з двох практично протилежних за своїм психологічним змістом діяльностей – лижної гонки та слалому на лижах з трампліна. Розвиток необхідних якостей до максимально можливого рівня у певних перегонах призводить, як правило, до пригнічення якостей, властивих лижнику-слалому, та навпаки.

У спорті, як у будь-якій діяльності, психологічні якості необхідні для її виконання, і чим більше якості людини відповідають характеру і рівню діяльності, тим успішніше вона виконується. З другого боку, якості самі собою не проявляються в результатах діяльності. За думкою багатьох авторів [2, 6, 8] результати діяльності безпосередньо залежать від спеціальних знань, умінь, навичок, якими володіє людина. Але знання, вміння, навички людина отримує за наявності відповідних якостей відображають той особистий рівень, який дозволяє людині набутися знань, умінь.

За думкою Л. К. Серової [6], визначення пріоритетних психологічних якостей дозволить людині краще виконувати психодіагностику, створювати психограми і як їх складову частину – моделі особистості, встановлювати кількісні та якісні характеристики.

Щоб конкретно вивчати професійні якості, потрібно створити модель особистості, яка б відображала весь комплекс необхідних особистих властивостей для здійснення певної діяльності.

У зв'язку з цим, одним із важливих завдань у практиці спорту, зокрема в лижному двоборстві, є визначення рівня впливу психологічних компонентів структури особистості спортсмена, а саме їх складових властивостей та якостей, на досягнення високого спортивного результату. Адаптивний розвиток комплексу психологічних якостей та особливостей особистості спортсмена залежить від вдосконалення та надійного виконання спортивної діяльності в екстремальних умовах тренувань та змагань. Однак успішне вирішення цієї проблеми пов'язано зі значними труднощами. Так, в сучасній спортивній психології до цього часу немає єдиного науково обґрунтованого принципу вибору комплексу психологічних властивостей та якостей особистості, які могли б відображати рівень її психологічної підготовленості.

Значення психологічної сторони діяльності у вказаному виді спорту як стрижневої частини структури підготовки спортсменів обмежується констатацією значущості психологічних якостей в рості спортивних досягнень, загальними рекомендаціями з проведення психо-

логічної підготовки до змагань, а також у деяких працях описується прояв вольових якостей та характеристика труднощів, які виникають під час занять лижним двоборством [7].

Дехто з науковців вказує, що при визначенні перспективності спортсменів велику увагу слід приділяти особливостям структури особистості [1, 2, 3, 5]. Визначення особистісних якостей – важлива умова високих спортивних досягнень.

Підсумовуючи аналіз наукових джерел, потрібно виділити, що в них дуже мало даних про визначення та оцінку професійно-важливих психологічних якостей. Тому ми поставили завдання вивчити, які психічні якості особистості спортсмена в лижному двоборстві найбільше пов'язані з успішною діяльністю та повинні бути в лижників-двоборців.

Мета дослідження полягає в оцінюванні значущості основних компонентів структури особистості спортсмена в лижному двоборстві.

Методи дослідження.

1. Аналіз науково-методичної літератури.
2. Соціологічні методи:
 - опитування (анкетування).
3. Методи математичної статистики:
 - визначення середніх арифметичних даних;
 - визначення відсоткового співвідношення;
 - визначення коефіцієнту конкордації.

Організація дослідження. В дослідженні взяли участь кваліфіковані тренери з лижного двоборства. Це тренери збірної команди України, Кременецької, Ворохтянської, Надвірнянської, Верховинської СДЮСШОР, а також тренери збірної команди Російської Федерації, збірної команди Республіки Польща та їх спортивних клубів, тренери спортивних клубів Німеччини та Скандинавських країн з лижного двоборства. Відповідно анкета була розроблена п'ятьма мовами, що і дозволило нам опитати провідних фахівців не тільки в межах України, а й на теренах Європи. Таким чином ми отримали якісніші та ґрунтовніші відомості щодо думки фахівців про важливість конкретних компонентів структури особистості спортсмена та їх складових на досягнення високого спортивного результату. Анкетування було анонімним для того, щоб отримати більш достовірнішу інформацію. Тренери вказували тільки стаж роботи та категорію. В цілому було опитано 52 кваліфіковані спеціалістів з виду спорту з багаторічним стажем роботи.

Результати дослідження. Посилаючись на результати досліджень про структуру особистості спортсмена Л. К. Серової, Є. П. Ільїна та інших спеціалістів у цій галузі, ми розробили анкету з деякими врахуваннями особливостей виду спорту. Вона містила такі компоненти структури особистості спортсмена: поведінковий, мотиваційний, інтелектуальний, емоційно-вольовий та комунікативний. Кожен із них має перелік психологічних властивостей (якостей) для того, щоби тренери краще змогли оцінити їх значущість. Скорочено це виглядає так: поведінковий – характер, темперамент; мотиваційний – мотивація досягнення успіху, мотивація уникнення невдач, схильність до ризику, ціннісні орієнтації; інтелектуальний – типи мислення, спеціалізовані відчуття, психомоторні здібності, увага; емоційно-вольовий – рівень особистісної тривожності, вольові якості, емоційна стійкість до стресових ситуацій; комунікативний – стосунки між спортсменом і тренером, між спортсменами, з суперником, атмосфера в сім'ї.

На рис. 1. подані результати оцінювання компонентів структури особистості спортсмена. Результати дослідження свідчать про те що значна частина спеціалістів з виду спорту вважає, що:

- на досягнення високого спортивного результату в лижному двоборстві має найбільший вплив мотиваційний та емоційно-вольовий компонент (по 30 % кожен);
- дещо менші показники має інтелектуальний і ще менші – поведінковий компоненти (по 18 % і 13 % відповідно).
- комунікативний компонент на думку респондентів, є найменш вагомим (9 %).

Аналіз отриманих результатів дозволяє стверджувати, що в лижному двоборстві вплив на досягнення високих спортивних результатів має не один конкретний компонент структури особистості спортсмена, а декілька.

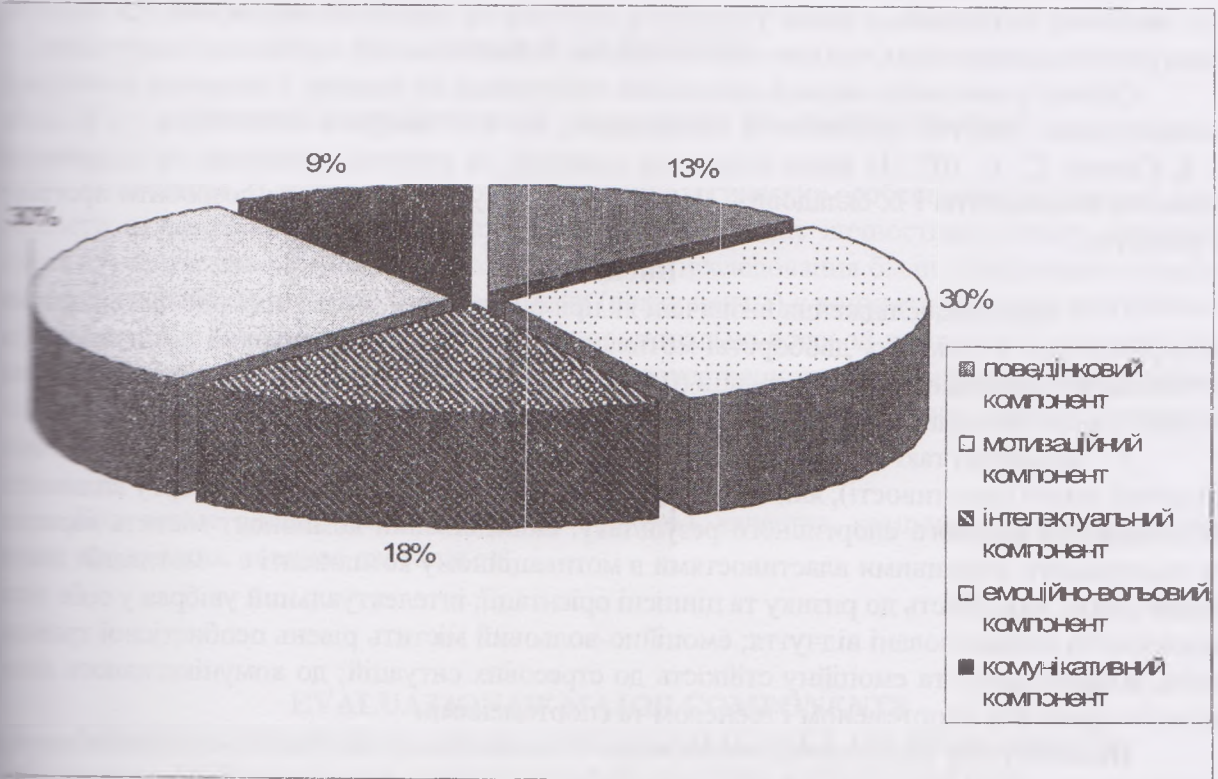

Рис. 1. Оцінювання компонентів структури особистості спортсмена в лижному двоборстві за значущістю впливу на досягнення високого спортивного результату (n=52)

Слід відзначити, що мотиваційний компонент особистості спортсмена – це вектор, в якому рухається енергія спортсменів і стимулює їх підніматися все вище і вище до вершин майстерності. Без цього внутрішнього руху заняття професійно спортом не мають сенсу [1, 2, 6].

Питання мотивації завжди викликає особливий інтерес у тренерів. Серед проблем психологічного забезпечення спортивного тренування підтримання мотиву до відповідної, професійної, багаторічної роботи можна вважати проблемою номер один. Дослідження багатьох років показують, що мотивація добре організованих змагань, як правило, діє як стимул на продуктивність рухової діяльності [1, 2, 6, 9, 10].

Також не менш важливим є емоційно-вольовий компонент, що підтверджують й інші дослідження [3, 4]. У спортивній діяльності людина відчуває різноманітні емоції. Позитивні – надихають спортсмена, негативні – порушують, дестабілізують стан та діяльність спортсмена. Тому важливою є емоційна стійкість до дезорієнтувальних чинників.

У спортивній діяльності обов'язково присутнє подолання різноманітних труднощів. Вони залежать від розвитку вольової сфери спортсмена, або від так званої сили волі. Вона проявляється в різних вольових якостях: наполегливості, впертості, сміливості, терплячості, витримці тощо. Володіти всіма цими якостями спортсменка спеціальною мірою не можна. Проте розвивати та підтримувати їх на відповідному рівні потрібно упродовж всієї спортивної кар'єри.

Для визначення ступеня узгодженості думок опитуваних тренерів проводився розрахунок коефіцієнта конкордації. У нашому випадку коефіцієнт конкордації дорівнює 0,81. Ця ве-

личина показує, що в даній ситуації всі тренери у своїх поглядах досить однотайні, їх оцінка є прийнятною.

Виходячи з цього, ми можемо стверджувати, що досягнення високої фізичної, технічної, тактичної підготовки, а також успішність виступів на змаганнях неможливе без високого рівня розвитку визначених психологічних якостей та властивостей особистості спортсмена.

Одним із основних завдань підготовки спортсмена до змагань є розвиток необхідних психологічних якостей особистості спортсмена, на що вказують І. А. Юров, Є. П. Ільїн, Л. К. Серова. [2, 6, 10]. На нашу думку, це можливо за рахунок виявлення та оцінювання основних компонентів і їх складових. Це в майбутньому дозволить нам розробити програму їх розвитку.

Висновки

1. У процесі дослідження визначені як пріоритетні для досягнення високого спортивного результату в лижному двоборстві мотиваційний та емоційно-вольовий компоненти (по 30 % кожен) з коефіцієнтом конкордації (0.81), показники якого свідчать про те, що результати опитування тренерів є достовірними та знаходяться в межах прийнятної узгодженості.

2. Визначені такі модельні характеристики кожного окремого компонента, тобто психологічні якості (властивості), які, на думку кваліфікованих тренерів з виду спорту впливають на досягнення високого спортивного результату. Поведінковий компонент містить характер та темперамент; важливими властивостями в мотиваційному компоненті є – мотивація досягнення успіху, схильність до ризику та ціннісні орієнтації; інтелектуальний увібрав у себе типи мислення та спеціалізовані відчуття; емоційно-вольовий містить рівень особистісної тривожності, вольові якості та емоційну стійкість до стресових ситуацій; до комунікативного належать стосунки між спортсменом і тренером та спортсменами.

Перспективи подальших досліджень. У подальшому на основі результатів дослідження ми плануємо розробити програми розвитку пріоритетних компонентів структури особистості спортсмена. В майбутньому це дозволить нам більшою мірою позитивно впливати на процес формування особистості спортсмена в лижному двоборстві.

Список літератури

1. Горбунов Г. Д. Психопедагогика спорта [Текст]. / Г. Д. Горбунов. – 2-е изд., перераб. и доп., 2006. – 296 с. ISBN 5 – 9718 – 0103 – 1
2. Илин Е. П. Психология спорта. – СПб.: Питер, 2009. – 352 с.: ил. – (Серия «Мастера психологии»). ISBN 978 – 5 – 91180 – 928 – 7.
3. Карасева И. Г. Психологические особенности личности и перспективность юных пловцов / И. Г. Карасева // Теория и практика физической культуры. – 1987. – № 1. – С. 31 – 32.
4. Левек Г. Е. Влияние психического склада личности биатлониста на успешность его соревновательной деятельности / Г. Е. Левек, В. П. Докучаев, К. С. Дунаев // Лыжный спорт [сборник]. – М., 1982. – Вып. 1. – С. 39 – 41.
5. Романин А. Н. Актуальные проблемы изучения личности спортсмена / А. Н. Романин // Теория и практика физической культуры. – 1982. – № 9. – С. 4 – 5.
6. Серова Л. К. Психология личности спортсмена [Текст] : учеб. пособие / Л. К. Серова. – М. : Сов. спорт, 2007. 116 с. : ил -- ISBN 978 – 5 – 9718 – 02402
7. Шайхтдинов Р. З. Характеристика психологической подготовки и соревновательной деятельности лыжника-гонщика / Р. З. Шайхтдинов // Лыжный спорт: [сборник]. – М. 1984. – Вып. 2. – С. 15 – 18.
8. Щербаков Е. П. Учет личностных свойств спортсменов в научных исследованиях / Е. П. Щербаков // Теория и практика физической культуры. – 1987. – № 1. – С. 25 – 28.
9. Юров И. А. К вопросу о мотивации в лыжном спорте / И. А. Юров // Лыжный спорт: [сборник]. – М., 1981. – Вып. 1. – С. 28 – 29.
10. Юров И. А. Психологическое тестирование и психотерапия в спорте [Текст]. / И. А. Юров – М. : Сов. спорт, 2006. – 163 с.

ОЦЕНКА ЗНАЧИМОСТИ ОСНОВНЫХ КОМПОНЕНТОВ ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ КАЧЕСТВ СТРУКТУРЫ ЛИЧНОСТИ СПОРТСМЕНА В ЛЫЖНОМ ДВОЕБОРЬЕ

Андрей КАЗМИРУК

Львовский государственный университет физической культуры

Аннотация. В статье рассматриваются психологические особенности спортивной деятельности в лыжном двоеборье и характеризуется комплекс личностных качеств, которые можно отнести к профессионально важным. В ходе исследования были определены и оценены значимости модельные характеристики (компоненты) с конкретными психологическими свойствами, а именно мотивационный и эмоционально-волевой компонент структуры личности спортсмена. На основе качественного и количественного анализа результатов исследования выделяются приоритетные компоненты и профессионально важные качества спортсмена-двоеборца.

Ключевые слова: психологические свойства, качества, компоненты структуры личности спортсмена, лыжное двоеборье.

EVALUATION OF MAJOR COMPONENTS AND PSYCHOLOGICAL QUALITIES SIGNIFICANCE OF SPORTSMAN'S PERSONALITY STRUCTURE IN NORDIC COMBINATION

Andriy KAZMIRUK

Lviv State University of Physical Culture

Annotation. The article deals with psychological peculiarities of sporting activity in nordic combination and the complex of personal qualities which can be considered as professionally significant and characterized. In the course of investigation the model components with definite psychological qualities were defined and estimated according to the importance, especially motivational and emotional-volitional ones. Based on the qualitative and quantitative analysis of research results the major components and professionally significant qualities of sportsman in nordic combination are defined.

Key words: psychological characteristics, qualities, sportsman's personality structure components, nordic combination.